

Amint nem tartozik a formával pepecselő, a rímekeket farigcsáló és a fülnek kellemesen összecsendítő költők közé, és semmilyen artisztikumra való törekvés nem jellemzi, nem fogható rá az sem, hogy a szavak szerelmese és önfelédten bibelődne azok formálásával. Ez azonban nem jelenti, hogy a nyelvet és annak közhasználatú szavait változatlanul elfogadja, s nem próbál rajtuk a maga szükségleteinek megfelelően alakítani. A fa koronájának mély zöldsége például „álmosan lenged”, este a város „állig lámpagombol”, mert fázik, a Magány pedig nem uralkodik, hanem „uralog”, szűkebb hazáján; s slampus melléknévből nála főnév lesz s a csellengők „slampjá”-ról beszél; a víznek nem csillogó, hanem „csilló” húsa van, s az öreg pipája nem kallódó, hanem „kalló”. Érdekes szóalkotása a kövület előtt alkalmazott „korhó” jelző, mely egyszerre fejezi ki a korhadást, omlást és porladást. Ugyancsak jellemző nyelvezetére a külvárosi argó behatolása, ami természetesen szorosan összefügg a városi szegénylegény attitűddel. A Történelemmel való találkozásával alkalmával például ezt kérdezi: „Valami balhé esett az Univerzummal?”; már idéztük a „burzsujproli” kifejezést s folytathatnánk a „balfácán”-nal és rokonaival.

Talán szokatlan, hogy egy harmincéves költői pálya áttekintése és a költői mű jellemzése során meg sem kíséreltük annak fejlődési ívét felvázolni. Nem azt jelenti ez, hogy Zákány költészete megrekedt volna, bár tény, hogy már indulásakor szinte valamennyi mostani erénye jellemezte, s költészetének tárgya és alaphangja sem igen változott, de teteleit tovább fejlesztette, s eredeti témakörét bővítette. Figyelmüket mégis elsősorban a költészet konsztáns jellemzőire, a költő emberi sorsának mozdíthatatlanságát kifejező állandó, változatlan sajátságaira összpontosítottuk, jelezve egyúttal a befejezetlenséget, a folytathatóságot, egyszóval azt, hogy költőnknek a változatlan helyzete belső reflexióiról is még mindig sok új mondanivalója maradt.

Ha a költő nyomába szegődve, versről versre haladva, bejárjuk vele bensője, lelke mélységeit, a lényé legmélyén tátongó ódon hodályt, különös, eredeti, semmi mással össze nem téveszthető világot ismerünk meg. Sok-sok szomorúságot, fojtott fájdalmat, szoronást, gondot, sivár magányt találunk itt, egy világgal, idővel, történelemmel, igazságtalansággal hősiesen vivó-vívódó lelket, aki olykor már-már hitét veszti, elcsügged, de mindenkor a jobbra, szebbre, igazságosabbra, emberségesebbre törekszik. És hogy ez a hősie küzdelem magával ragad, szánalmat vagy indulatot vált ki belőlünk, állásfoglalásra késztet, azt a költő igazi, nyílt líraiságával, őszinte feltárulkozásával, költői ihlete és szava erejével éri el.

JUHÁSZ GÉZA

HOZZÁJÁRULÁS TÖRTÉNELEMÍRÁSUNK FEJLŐDÉSÉHEZ

Forradalmi munkásmozgalom a topolyai járásban.

Dokumentumok Topolya és környéke történetéből 1895—1918.

A kötetet összeállította és magyarázattal ellátta: Brindza Károly.

Topolya község Képviselő-testülete, Topolya, 1977.

Igen elkésve jelenik meg ez a könyv-ismertető, pedig hivatva érzem magam, hogy mint a kor munkásmozgalmának tanulmányozója, továbbá a kötetek egyik véleményezője beszámoljak az említett munkáról.

Voltak talán, akik felvetették a kérdést, eléggé igazolt-e az 1918 előtti Magyarország Bács—Bodrog vármegyének egyik járását kiragadni és ennek a kis földrajzi térségnek az első világháború előtti munkás-

mozgalmáról külön okmánykötetet megjelentetni. Ezzel kapcsolatban határozott igennel kell felelnünk. Bács—Bodrog vármegye már 1890-től, vagyis a Magyarországi Szociáldemokrata Párt megalakulásától, illetve a múlt század kilencvenes éveitől úgyszólván egészen az első világháború kitöréséig azok közé a vármegyék közé tartozott, ahol az osztályharcos munkásmozgalom intenzitását és tömegességét illetően a legerősebb volt. Sőt, a Magyarországi Szociáldemokrata Pártnak 1896-ban és 1897-ben megtartott kongresszusain Bács—Bodrog vármegyét az első helyen említik, ahol az osztályharcos munkásmozgalom addigi fejlődése a legeredményesebb volt. Ennek a vármegyének egyik viharsarka volt az akkori topolyai járás. A járás egyébként szűk földrajzi keretei ellenére is híven tükrözte a letűnt kor társadalmi, politikai és gazdasági viszonyait. Az akkori Magyarország uralkodó körei a magyar nép szupremáciájáról beszéltek, mondván: történelmi hivatása, hogy uralkodjék az országban élő, az összlakosság több mint felét kitevő nemzetiségek felett. A magyar nép társadalmi szerkezetének összetétele a legkedvezőtlenebb volt. A magyar nemzetiségű földbirtokosok egy elenyésző kis rétege az össz földterületek 40 százalékát birtokolta, ezzel szemben az agrárproletárok és szegényparasztok voltak a legtömegesebbek. Ezek a kedvezőtlen birtokviszonyok teljesen kifejezésre jutottak az akkori topolyai járásban, amelynek az első világháború előtt úgyszólván színtiszta magyar lakossága volt. A járás agrárproletárjai közül csak igen kevesen tudtak helyben állandó és „biztos” munkát találni. Ebbe a társadalmi kategóriába sorolhatjuk a járás területén levő nagybirtokokon szerződött évi cselédek, akik a szolgaság keserű kenyerét ették, de egész éven át alkalmazták őket. A napszámosok nagy tömegei azonban csak idénymunkából tengették életüket. Helyi munkaalkalmak hiányában sokszor elszegődtek más vármegyékbe is mezőgazdasági idénymunkákra, de megtalálhattuk őket a távolabbi vasútépítő munkálatoknál, töltések építésénél, vízlecsapolási munkáknál stb. Azért a szocialista tanok soraikban kedve-

ző talajra találtak, s a munkásmozgalom a járásban folyamatosan erősödő irányzatot mutatott és egyes időszaki csökkenését az egész magyarországi munkásmozgalomnak időszaki apályai okozták.

Nagy értéke a két részből álló okmánykötetnek, hogy Brindza Károly átfogó és lelkiismeretes kutatómunkát végzett. A Magyar Országos Levéltár gazdag iratanyagának, a Széchényi Könyvtár sajtóanyagának áttanulmányozásán kívül figyelmét nem kerülte el a Csongrád megyei Levéltárban fellelhető értékes iratanyag sem. Ugyanilyen hasznos kutatómunkát végzett a hazai levéltárakban, elsősorban a Vajdasági Levéltárban Karlócan, továbbá a Szabadkai Történelmi Levéltárban is. Nem hiányoznak azonban a kötetből az akkori polgári sajtóban a munkásmozgalomról megjelentett cikkek sem. A gyűjtemény összesen 581 okmányt tartalmaz. A szerző nem végzett válogatást, inkább a teljességre törekedett. Mégsem mondhatjuk, hogy ezáltal a kötetbe jelentéktelen eseményeket bemutató okmányok és hírlapanyag is bekerült, mert minden megjelentett anyag a járás munkásmozgalmánál egy jelentős epizódját tükrözi.

A magyarországi osztályharcos munkásmozgalom e szakaszának ismerői esetleg feltehetik a kérdést, miért veszi e kötetet összeállító Brindza Károly az 1895-ös évet kezdetnek, mivel a Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1890-ben alakult meg, s ez az esemény ugyanakkor új szakaszt jelent a forradalmi munkásmozgalom történetében. Ennek magyarázatát abban találhatjuk, hogy a párt vezetősége a kezdetben nem fordított kellő figyelmet az agrárproletariátus szervezésére és az agitációs propagandamunka az ipari munkásságra korlátozódott. Ézért a szocialista eszmék a falvakban csak később jelentkeztek. A bácskai agrárproletariátusra is nagy hatást gyakoroltak a hódmezővásárhelyi, békéscsabai és balmazújvárosi események, amelyekből az agrárproletariátus is derekasan kivette részét és tanújelét adta osztályön tudatának és harci készségének. Az agrárproletariátus első szervezeti fellépése Bács—Bodrog vármegyében is 1895-ben kezdődik, és ebben

az évben jelentkezik a szocialista mozgalom a volt topolyai járásban is.

Áttanulmányozva a dokumentumokat, túlzás nélkül megállapíthatjuk, hogy bár az okmányösszeállító nem végzett válogatást, mégis többségükben szigorúbb szelekciót is kiállnának. Brindza Károly lelkiismeretesen áttanulmányozta a magyarországi munkásmozgalom akkori szakaszának általános vonatkozásait, időszaki fellendülését és apályát is, s mert ezek az események közvetlen kihatással voltak a járás munkásmozgalmára is. Nyomon követhetjük a Magyarországi Szociáldemokrata Párt elvi nyilatkozatába foglalt programjának, továbbá e program fogyatékoságainak közvetlen kihatását is a járás munkásmozgalmára. Az okmányokhoz fűzött magyarázatok kiválóan szemléltetik a magyarországi szociáldemokrata munkásmozgalomban jelentkező ideológiai áramlatokat is. Ugyanis 1896-tól egészen 1903-ig a mezőgazdaság egy része elszakadt a szociáldemokrata párttól és Várkonyi István vezetése alatt radikálisabb agrárprogrammal önálló osztályharcot folytatott. Ennek a mozgalomnak is akadtak elég szép számban hívei a topolyai járásban, s volt időszak, hogy egy községben két eszmeileg eltérő szervezet is

fennállt. Később, a XX. század elején, a Mezőfi Vilmos által vezetett ún. Magyarországi Újjászervezett Szociáldemokrata Párt, amely ugyancsak az agrártömegeket mozgósította, a topolyai járásban is szerzett híveket. Meg kell még állapítanunk, hogy az okmányok néhol túlméretezett magyarázatai csak részben térnek el az okmánykötetek előkészítésének általában alkalmazott módszereitől. Ezek azonban egyúttal lehetővé teszik, hogy nemcsak a szakemberek, hanem a széles olvasóközönség is megértse tartalmát és ezáltal megvalósult az eredeti cél, hogy értékes könyvet kapjon.

Nem túlzunk, amikor megállapítjuk, hogy az okmánykötetet nemcsak a járás munkásmozgalma szempontjából jelentős, de az általános jellegű munkásmozgalmi eseményekre vonatkozó okmányai és a hozzájuk fűzött magyarázatok az olyan művek sorába emeljük, amelyek jelentősen hozzájárultak a háború utáni vajdasági történelemírás fejlődéséhez.

Ezért nagy elismeréssel kell szólnunk nemcsak Brindza Károlyról, a kötet összeállítójáról, hanem azokról is, akik a nyomtatási költségek fedezéséhez szükséges anyagi eszközöket előteremtették.

Dr. MÉSZÁROS SÁNDOR

ÚJABB KÉTNYELVŰ ADY-KÖTET

ADY ENDRE: *Pjesme — Verseki.*

Preveo s mađarskog — Horvátra fordította: Josip Krleža.

Savez Mađara SR Hrvatske — Horvátországi Magyarok Szövetsége, Osijek — Eszék, 1978.

A Horvátországi Magyarok Szövetsége által kiadott kétnyelvű verseskötet Ady Endre születése századik évfordulójának megünnepléséhez kíván hozzájárulni. Az 51 költeményt a ma Zágrábban élő Josip Krleža — Miroslav Krleža névrokona — fordította, kinek ez az első fordításkötete. Tanítóskodásának állomáshelyei Harasztji, Sepse, Ujbezdán, Szabadka környéke, valamint Ko-

pács voltak. A régi Jugoszláviában haladó szellemű nézeteiért gyakran üldözték. Kopácsra kerülve részt vett a JKP illegális munkájában a helybeli pártsejt titkáraként. A II. világháború alatt száműzetése, majd bebörtönzése után sikerült eljutnia a partizánegységekhez. A felszabadulás után kerületi, majd köztársasági tanügyi tanácsossá neveztek ki, s mint ilyet nyugdíjazták 1968-ban.